

МЕЂУНАРОДНЕ
СМЕРНИЦЕ ЗА
УРБАНИСТИЧКО И
ПРОСТОРНО
ПЛАНИРАЊЕ

INTERNATIONAL GUIDELINES ON URBAN AND TERRITORIAL PLANNING
SERBIAN VERSION

UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање

Наслов оригинала: International Guidelines on Urban and Territorial Planning

Први пут објављено у Најробију 2015. године од стране УН-Хабитата

На српски језик превели Милица Добричић, Тијана Живановић Милић и Сениша Тркуља, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије, Сектор за просторно планирање и урбанизам

Copyright © United Nations Human Settlements Programme, 2015

Сва права задржана

United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat)

P. O. Box 30030, 00100 Nairobi GPO KENYA

Tel: 254-020-7623120 (Central Office)

www.unhabitat.org

НС број: NS/059/15E

Финансијско учешће и подршка: владе Француске, Јапана, Норвешке, Јужноафричке Републике, Шведске

Напомена

Називи коришћени у овој публикацији, као и презентирани материјал ни на који начин не представљају ставове Генералног секретаријата Уједињених нација у погледу правног статуса било које земље, територије, града или области или њихових органа, као ни у погледу њихових граница.

Ставови изнети у овој публикацији не одражавају нужно ставове Програма Уједињених нација за насеља, Уједињених нација или њених земаља чланица.

Одломци се могу репродуковати без одобрења, под условом да је наведен извор.

**МЕЂУНАРОДНЕ
СМЕРНИЦЕ ЗА
УРБАНИСТИЧКО И
ПРОСТОРНО
ПЛАНИРАЊЕ**

ПРЕДГОВОР

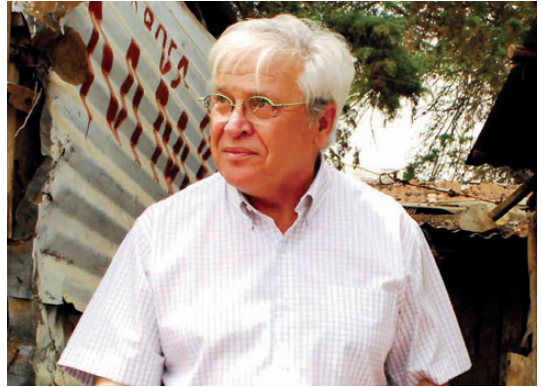
Када је градско становништво света прешло праг од педесет процената укупног светског становништва, постало је врло јасно да будућност припада урбаном. Праћена истовремено и могућностима и изазовима, урбанизација убрзано напредује, посебно у земљама у развоју.

Концентрација градовима и регионима обезбеђује значајну економију обима, али може довести и до трошкова и негативних утицаја, попут оних који се односе на буку, пренасељеност и загађење. Глобални изазови, као што су климатске промене и исцрпљивање ресурса, на различите области утичу на различите начине, изискујући нове и иновативне одговоре.

У суочавању са овим изазовима, широм света су тестирани и примењени различити приступи планирању. Иако постоје драгоцене поуке које се на основу тога могу извући, Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање (Смернице) осмишљене су да попуне кључни јаз, пружајући референтни оквир за планирање који је применљив на многим нивоима и прилагодљив различитим регионалним, националним и локалним контекстима.

Као одговор на Резолуцију 24/3 Управног савета УН-Хабитата, ове Смернице припремљене су кроз широк консултативни процес и базирају се на низу искустава. Смернице представљају дванаест начела која могу усмеравати доносиоце одлука приликом формулисања или ревидирања политика, планова и пројеката кроз интегрални приступ планирању.

Управни савет УН-Хабитата Смернице је усвојио Резолуцијом 25/6 од 23. априла 2015. године. Поред тога, ова Резолуција позива „међународне финансијске институције, развојне агенције и УН-Хабитат да помогну заинтересованим земљама чланицама у коришћењу и прилагођавању

Смерница њиховом територијалном и националном контексту, где је то могуће, као и у даљем развијању инструмената и показатеља за праћење”.

Смернице су конципирание тако да допуне Међународне смернице за децентрализацију и јачање локалних власти (2007), као и Међународне смернице за приступ основним услугама за све (2009), које је Управни савет УН-Хабитата раније усвојио и које су преузете у многим земљама. Осим тога, Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање осмишљене су тако да подрже спровођење предстојеће Развојне агенде након 2015. године, као и Нове урбане агенде Треће конференције Уједињених нација о становању и одрживом урбаном развоју (Хабитат III) из 2016. године.

Смернице су намењене различитим корисницима: националним владама, локалним органима власти, невладином сектору и професионалним планерима. Оне истичу улогу коју ти актери имају у обликовању и форме и функције насеља. Искрено се надам да ове Смернице могу бити инспиративне и усмеравајуће како би допринеле изградњи компактнијих, социјално инклузивнијих, боље повезаних и интегралних градова и територија.

Др Хуан Клос
Извршни директор, УН-Хабитат

САДРЖАЈ

I. УВОД	IV
A. Циљеви.....	1
B. Дефиниција и предмет.....	2
C. Контекст и образложење	4
D. Процес израде	5
II. МЕЂУНАРОДНЕ СМЕРНИЦЕ ЗА УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	7
A. Политика урбаног развоја и управљање	8
B. Урбанистичко и просторно планирање за одрживи развој	13
B1. Урбанистичко и просторно планирање и социјални развој.....	14
B2. Урбанистичко и просторно планирање и одржив економски раст	17
B3. Урбанистичко и просторно планирање и животна средина	20
C. Компоненте урбанистичког и просторног планирања	23
D. Спровођење и праћење урбанистичког и просторног планирања	27

The background of the page is a light blue color with a faint, stylized map of a city grid. The map shows a network of streets and blocks, with some areas shaded in a slightly darker blue to represent buildings or parks. The grid is most prominent in the lower-left and middle sections of the page, fading out towards the top-right.

I

УВОД

А. Циљеви

Од 1950. године, свет се убрзано мењао. Градско становништво порасло је са 746 милиона 1950. године (29,6 процената светског становништва) на 2,85 милијарди 2000. године (46,6 процената), достигавши 3,96 милијарди 2015. године (54 процента). Очекује се да ће до 2030. године оно износити 5,06 милијарди (60 процената светског становништва). Као одговор на овакву трансформацију, Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање (Смернице) треба да буду оквир за унапређивање глобалних политика, планова, пројеката и имплементационих процеса који ће водити компактнијим, социјално укљученијим, интегралнијим и повезанијим градовима и територијама који подстичу одрживи урбани развој и који су отпорни на климатске промене.

Циљеви Смерница су:

- развити универзално применљив референтни оквир за усмеравање реформи политике урбаног развоја;
- прикупити универзална начела из националног и локалног искуства која би могла да подрже развој различитих приступа планирању, прилагођених различитим контекстима и просторним нивоима;
- допунити и направити везу са другим међународним смерницама које имају за циљ подстицање одрживог урбаног развоја;
- издићи урбану и просторну димензију развојних програма националних, регионалних и локалних власти.

Aerial view of Paris, France © Flickr/Mortimer62

V. Дефиниција и предмет

Урбанистичко и просторно планирање може се дефинисати као процес доношења одлука намењен остваривању економских, социјалних, културних и еколошких циљева кроз развој просторних визија, стратегија и планова и примену скупа начела, политика, инструмената, институционалних и партиципативних механизма и правних процедура.

Урбанистичком и просторном планирању својствена је и од фундаменталног је значаја економска функција. Оно је моћан инструмент за преобликовање форме и функција градова и региона у циљу генерисања ендеогеног економског раста, просперитета и запошљавања, уз истовремено решавање потреба најугроженијих, маргинализованих или запостављених група.

Смернице промовишу кључне принципе урбанистичког и просторног планирања и препоруке које могу помоћи свим државама и градовима да ефикасно усмеравају демографска кретања градског становништва (раст, стагнација или опадање) и побољшају квалитет живота у постојећим и новим градским насељима. Узимајући у обзир начело супсидијарности и специфичне начине управљања у свакој држави, Смернице треба користити кроз континуум планирања простора на више нивоа:

- **На наднационалном и прекограничном нивоу**, мултинационалне регионалне стратегије могле би помоћи усмеравању инвестиције ка решавању глобалних проблема, попут климатских промена и енергетске ефикасности, могле би омогућити интегрално ширење урбаних подручја у прекограничним регионима, ублажити ризике од природних непогода и унапредити одрживо управљање заједничким природним ресурсима;
- **На националном нивоу**, национални планови могли би да искористе постојеће и планиране привредне центре и капиталну инфраструктуру како би подржали, структурисали и уравнотежили систем градских насеља (укључујући унутар урбаних коридора и речних сливова), у циљу потпуног ослобођења њиховог економског потенцијала;
- **На нивоу градова-региона и метрополском нивоу**, субнационални регионални планови могли би поспешити економски развој кроз подстицање регионалне економије обима и агломерације, повећање продуктивности и просперитета, јачање веза између градова и села и прилагођавање утицајима климатских промена, смањивање ризика од катастрофа и интензивног коришћења енергије, решавање социјалних и просторних разлика и промовисање територијалне кохезије и комплементарности, како у подручјима која се развијају, тако и у оним која назадују;
- **На градском и општинском нивоу**, стратегије развоја града и интегрални планови развоја могли би дати приоритет одлукама о инвестирању и подстаћи синергију и интеракцију између одвојених урбаних подручја. Планови намене простора могли би допринети заштити еколошки осетљивих подручја и регулисању тржишта земљишта. Планови урбаног ширења и употпуњавања могли би смањити трошкове превоза и услуга, оптимизовати коришћење земљишта и подржати заштиту и организацију градских отворених простора. Планови урбане обнове и реконструкције могли би повећати густину становања и економских активности и промовисати друштвено интегрисане заједнице;

- **На нивоу градске четврти**, планови и пројекти развоја уличне мреже и јавних простора могли би побољшати квалитет града, социјалну кохезију и инклузију, као и заштиту локалних ресурса. Партиципативно планирање и буџетирање, које укључује становништво у управљање јавном градском својином попут јавних простора и јавних служби, могло би допринети бољој просторној интеграцији и повезивању, безбедности људи и отпорности, локалној демократији и друштвеној одговорности.

Постоје различите врсте метода и праксе урбанистичког и просторног планирања које су тестиране у многим земљама: стратешко планирање града, генерално планирање, локално планирање, планирање намене простора итд. Све оне имају за циљ да утичу на урбане форме и функције и то раде на различите начине; чак и планови који нису спроведени могу имати утицаја на стварни свет, на пример постајући препрека одрживим променама. Спектар метода планирања је широк и одражава развој континуума у коме се приступи одозго-према-доле (*top-down*) и одоздо-према-горе (*bottom-up*) комбинују до различитог нивоа у сваком појединачном контексту.

Без обзира на приступ, успешно спровођење планова увек захтева снажну политичку вољу, одговарајућа партнерства која укључују све релевантне заинтересоване стране и три кључне компоненте које омогућавају:

- **Примењив и транспарентан правни оквир.** Нагласак треба да буде на успостављању система правила и прописа који пружају солидан и предвидљив дугорочан правни оквир за урбани развој. Посебну пажњу треба посветити одговорности, спроводљивости и капацитету за примену правног оквира где је то могуће.
- **Рационално и флексибилно урбанистичко планирање и пројектовање.** Посебну пажњу треба посветити пројектовању заједничког простора, јер је то један од главних фактора који доприноси стварању урбаних вредности, обезбеђујући одговарајућу уличну мрежу и повезивање, као и дефинишући отворене просторе. Једнако је важан и јасан распоред грађевинских блокова и парцела, укључујући одговарајућу компактност и мешовиту економску употребу изграђене површине, како би се смањиле потребе за мобилношћу и трошковима пружања услуга на једног становника. Коначно, пројектовање би требало да допринесе јачању социјалне мешовитости и интеракције, као и културних аспеката града.
- **Финансијски план за приуштивост и исплативост.** Успешно спровођење урбанистичког плана зависи од правилне финансијске основе, укључујући способност иницијалних јавних инвестиција да генеришу економске и финансијске користи и покрију текуће трошкове. Финансијски планови треба да садрже реалан план прихода, укључујући расподелу додате урбане вредности између свих заинтересованих страна и одредбу о трошковима за спровођење решења урбанистичког плана.

Три наведене компоненте требало би да буду равномерно заступљене како би резултати били позитивни и оствариви. То би требало да доведе до веће међусекторске синергије, партнерстава окренутих резултатима и поједностављених и ефикасних процедура.

C. Контекст и образложење

Смернице ће подржати операционализацију два сета смерница које је раније усвојио Управни савет УН-Хабитата:

- Међународне смернице за децентрализацију и јачање локалних власти (2007) представљају катализатор за развој политика и институција, као и реформи на националном нивоу како би се оснажиле локалне органе управе и унапредило управљање урбаним развојем¹. Оне су стратешки оријентисане и користе се као референца у многим земљама.
- Међународне смернице за приступ основним услугама за све (2009) обезбеђују оквир за побољшање партнерства у пружању основних услуга на нивоу града². Оне су процесно оријентисане и прилагођене националним условима различитих земаља.

Смернице за урбанистичко и просторно планирање представљају прилику за операционализацију оба горе наведена сета смерница, кроз снажан међусекторски приступ и приступ на различитим нивоима. Рационално урбанистичко и просторно планирање заиста је начин да се ојачају локални органи управе и олакша пружање основних услуга. Смернице су, такође, осмишљене као универзални оквир, као референтан документ који интегрише три димензије: начела урбане политике (зашто планирати?), организационе процесе (како планирати?) и техничке аспекте (који урбанистички и просторни планови?). Смернице ће, такође, подстицати сарадњу и размену искустава између влада, локалних органа управе и других партнера, узимајући у обзир одговарајући национални контекст.

1 Резолуција Управног савета број 21/3 од 20. априла 2007. године

2 Резолуција Управног савета број 22/8 од 3. априла 2009. године

У својој резолуцији број 24/3 од 19. априла 2013. године, Управни савет је, у консултацијама са Комитетом сталних представника, затражио од УН-Хабитата да припреми Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање и да Нацрт смерница предложи Управном савету за усвајање на његовој двадесет петој седници.

Смернице ће помоћи земљама чланицама да промовишу интегрални приступ планирању и изградњи одрживих градова и градских насеља, кроз, поред осталог, подршку локалним органима управе, подизање свести јавности и веће учешће градског становништва, укључујући сиромашне, у доношењу одлука³.

Смернице су инструмент који широм света промовише рационално урбанистичко и просторно планирање, засновано на универзално договореним начелима и националним, регионалним и локалним искуствима, као и широк оквир за усмеравање реформи политике урбаног развоја, узимајући у обзир специфичне приступе, визије, моделе и инструменте који постоје у свакој земљи.

Националне владе, локални органи управе и њихови партнери ће Смернице прилагодити свом националном и локалном контексту и развиће и применити националне смернице које одражавају њихове институционалне поставке и капацитете и које се баве њиховим специфичним урбанистичким и просторним изазовима. Поред тога, Смернице ће националним владама и локалним органима управе бити ефикасан путоказ и инструмент за праћење како би се обезбедило одрживо планирање и одговарајуће спровођење, уважавајући основна начела утврђена у Смерницама.

3 „Будућност коју желимо“, Резолуција Генералне скупштине УН број 66/288, анекс, параграф 135

D. Процес израде

Након усвајања резолуције 24/3, УН-Хабитат је формирао експертску групу са задатком да саветује секретаријат по питању структуре, садржаја и текста Смерница. Група је имала равномерну географску заступљеност како би одражавала искуство и праксу свих региона света. Учеснике су именовале владе и кључни партнери; посебно су биле заступљене локалне самоуправе (United Cities and Local Governments, UCLG) и стручна удружења професионалних планера (International Society of City and Regional Planners, ISOCARP). Такође су консултоване међународне организације, попут Светске банке, Центра за регионални развој Уједињених нација (UNCRD) и Организације за економску сарадњу и развој (OECD).

Укупно су организована три састанка експертске групе. Први је одржан у Паризу 24. и 25. октобра 2013. године. Учесници су усвојили структуру и направили почетни нацрт Смерница. Други састанак одржан је у Медељину, Колумбија, у оквиру Седмог светског урбаног форума 10. априла 2014. године. Узета су у обзир искуства више земаља, размотрена су различита мишљења која су се појавила након првог састанка и уведена документована поучна искуства у ревидирани нацрт Смерница. Урађен је нови нацрт Смерница и договорено је да ће оне бити употпуњене сажетим прегледом примера добре праксе. Трећи и завршни састанак експертске групе одржан је у Фукуоки, Јапан, 11. и 12. новембра 2014. године. На том састанку припремљена је коначна верзија Смерница за усвајање на двадесет петог седници Управног савета.

Посебне консултације са регионалним канцеларијама УН-Хабитата, агенцијама Уједињених нација и другим партнерским групацијама покренуте су, између осталог, током: Светског урбаног форума у априлу 2014; првог сегмента интеграције о одрживој

урбанизацији Економског и социјалног савета (EcoSoc) одржаног 29. маја 2014. године у Њујорку; пете Азијско-пацифичке министарске конференције о становању и урбаном развоју (APMCHUD 5), одржане од 3. до 5. новембра 2014. године у Сеулу; другог састанка Организационог одбора за трећу конференцију Уједињених нација о становању и одрживом урбаном развоју (Хабитат III); и двадесет петог заседања Управног савета, одржаног у Најробију од 14. до 23. априла 2015. године.

Смернице је одобрио Управни савет Резолуцијом број 25/6 од 23. априла 2015. године, која позива „међународне финансијске институције, развојне агенције и УН-Хабитат да помогну заинтересованим земљама чланицама у коришћењу и прилагођавању Смерница њиховим територијалним и националним контекстима, где је то могуће, и развијању инструмената и индикатора за праћење“. У духу ове резолуције израђене су студије случаја и документована инспиративна искуства, како би се илустровали услови, изазови и користи ефикасних приступа урбанистичког и просторног планирања. Потребно је надаље осмислити додатне инструменте подршке процесу примене, који би морао да се прати и документује и који би могао да се прикаже у двогодишњем програму рада УН-Хабитата. Владе и партнери ће бити позвани да пруже директну повратну информацију УН-Хабитату о примени Смерница.

Израда Смерница се одвијала паралелно са израдом Развојне агенде УН за период после 2015. године, која би требало да буде закључена у септембру 2015. године, припремним процесом за двадесет прву седницу Конференције страна Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама (COP 21), која ће се одржати у децембру 2015. године, и припремама за конференцију Хабитат III, заказану за

октобар 2016. године. По потреби, текст Смерница може бити основ и може допринети финализацији докумената који произилазе из тих процеса.

Смернице за урбанистичко и просторно планирање представљене су у наставку. Структура произлази из уобичајеног приступа тела Уједињених нација агенди одрживог развоја. Организована је у два дела који одражавају међусобно повезане димензије те агенде, наиме, управљање, друштвени, економски и еколошки аспекти урбанистичког и просторног планирања, након чега следе два дела о компонентама урбанистичког и просторног планирања и њиховом праћењу и спровођењу. Сваки део почиње кључним основним начелима, праћених низом акционо оријентисаних препорука.

Треба нагласити да су препоруке опште природе и намера је да буду извор инспирације приликом преиспитивања, развоја и спровођења оквира урбанистичког и просторног планирања.

Националне владе, локални органи власти, организације цивилног друштва и удружења грађана, професионални планери и њихова удружења могу размотрити прилагођавање Смерница националном и локалном контексту.

Даље, кроз појачану финансијску и техничку подршку сарадњи на релацији југ-југ, север-југ и трипартитној сарадњи, документовање и размену искустава и праксе, као и развој капацитета на свим нивоима, међународне финансијске институције и међународна заједница, треба да, у оквиру својих званичних обавеза пружања развојне помоћи, посвете више пажње урбаним темама, укључујући урбанистичко и просторно планирање.

II

МЕЂУНАРОДНЕ СМЕРНИЦЕ ЗА УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

A

Политика урбаног развоја и управљање

Public space in Medellín, Colombia © Flickr/Eduardo F.

1. Начела:

- (a) Урбанистичко и просторно планирање је више од техничког инструмента, то је **интегративан и партиципативан процес одлучивања** који се бави супротстављеним интересима и повезан је са заједничком визијом, општом стратегијом развоја и националним, регионалним и локалним политикама урбаног развоја;
- (b) Урбанистичко и просторно планирање представља кључну компоненту нове парадигме управљања градом која, у циљу обезбеђивања одрживе урбанизације и просторног квалитета, **промовише локалну демократију, партиципацију и инклузију, транспарентност и одговорност.**

- 2. Националне владе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Формулишу национални стратешки оквир за политику урбаног и просторног развоја који промовише одрживе обрасце урбанизације, укључујући одговарајући животни стандард садашњих и будућих становника, економски раст и заштиту животне средине, уравнотежен систем градова и других насеља и јасна права и обавезе над земљиштем за све грађане, укључујући сигурност закупа земљишта за сиромашне, као полазиште за урбанистичко и просторно планирање на свим нивоима. Заузврат, урбанистичко и просторно планирање ће бити средство за превођење те политике у планове и активности, као и за пружање повратних информација за потребе њеног прилагођавања;
- (b) Развију правни и институционални оквир за урбанистичко и просторно планирање који ће:
- (i) осигурати да инструменти и циклуси економског планирања и националних секторских политика буду узети у обзир приликом припреме урбанистичких и просторних планова и обратно, да се кључна економска улога градова и територија јасно одрази у плановима на националном нивоу;
 - (ii) признати различите регионалне, урбане и локалне ситуације и потребу за просторно кохерентним
- територијама и равномерним регионалним развојем;
- (iii) повезати и координирати урбанистичке, метрополске, регионалне и националне планове и осигурати кохерентност између секторских и просторних нивоа интервенција, примењујући начело супсидијарности, уз одговарајуће аранжмане за комбиновање приступа одозго-према-доле (top-down) и одоздо-према-горе (bottom-up);
 - (iv) успоставити општа правила и механизме за координисано међуопштинско урбанистичко и просторно планирање и управљање;
 - (v) формално потврдити партнерство и учешће јавности као кључна начела политике; укључити јавност (и жене и мушкарце), организације цивилног друштва и представнике приватног сектора у активности урбанистичког планирања; осигурати да планери имају активну и подржавајућу улогу у примени ових начела и успоставити јасне консултативне механизме и форуме за подстицање дијалога о питањима урбаног развоја;
 - (vi) допринети регулисању тржишта земљишта и имовине и заштити грађене и природне средине;
 - (vii) омогућити развој нових регулаторних оквира како би се олакшало постепено

и интерактивно спровођење и преиспитивање урбанистичких и просторних планова;

(viii) обезбедити једнаке услове за све заинтересоване стране у циљу промовисања инвестиција и транспарентности, поштовања владавине права и ублажавања корупције;

- (c) Дефинишу, спроводе и прате политике децентрализације и супсидијарности и јачају улогу, надлежности, капацитете за планирање и ресурсе локалних органа управе у складу са међународним смерницама за децентрализацију и јачање локалних власти;
- (d) Промовишу оквире међуопштинске сарадње и артикулисане системе управљања на више нивоа и подрже успостављање међуопштинских и метрополских институција, уз одговарајуће регулаторне оквире и финансијске подстицаје, како би се урбанистичко планирање и управљање одвијало на одговарајућем нивоу и како би се финансирани повезани пројекти;
- (e) Поднесу својим парламентима предлоге закона који предвиђају да планови морају бити припремљени, одобрени и ажурирани под руководством локалних органа управе и да они морају, на одговарајући начин, бити усклађени са политикама које су донели други нивои управе пре него што постану правно обавезујући документи;

(f) Јачају и оснаже локалне органе управе, како би осигурале да се правила и прописи о планирању примењују и да су функционални;

(g) Сарађују са стручним удружењима и мрежама, истраживачким институтима и организацијама цивилног друштва како би развиле опсерваторију о приступима, обрасцима и праксама урбанистичког планирања (или другим сличним аранжманима) која би могла да документује, оцени и синтетизује искуство земље, да предузме израду студија случаја и подели их са другима, да информације стави на располагање широј јавности и да, на захтев, пружи помоћ локалним органима управе.

3. Локални органи управе, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:

- (a) Пруже политички подстицај за израду урбанистичких и просторних планова, обезбеђујући усаглашавање и координацију са секторским плановима, другим планским документима и суседним територијама како би се градови планирали и њима управљало на одговарајућем нивоу;
- (b) Усвајају, константно преиспитују и ажурирају (на пример сваких 5 или 10 година) урбанистичке и просторне планове из њихове надлежности;
- (c) Интегришу процесе пружања услуга са планирањем и да се, за потребе финансирања становања, инфраструктуре и јавних служби, укључе у међуопштинску сарадњу и сарадњу на више нивоа;

- (d) Удруже урбанистичко планирање са управљањем градом у циљу повезивања процеса планирања који претходи са каснијим спровођењем, као и обезбеђивања конзистентности између дугорочних циљева и програма и краткорочних управљачких активности и секторских пројеката;
 - (e) Ефикасно надгледају стручњаке и приватне компаније које имају уговоре за израду просторних и урбанистичких планова, како би се осигурала усклађеност планова са локалним политичким визијама, државним политикама и међународним начелима;
 - (f) Осигурају да се урбанистички прописи примењују и да су функционални, као и да предузму акције којима би се спречила бесправна изградња, са посебним освртом на ризична подручја и подручја са историјском, еколошком или пољопривредном вредношћу;
 - (g) Успоставе механизме за праћење, оцену и одговорност уз учешће већег броја актера, како би се на транспарентан начин оценило спровођење планова и добиле повратне информације за одговарајуће корективне активности, чиме би били обухваћени и краткорочни и дугорочни пројекти и програми;
 - (h) Деле своја искуства урбанистичког и просторног планирања, да се укључе у сарадњу међу градовима, промовишу дијалог о политици и изградњу капацитета и укључе удружења локалних органа управе у политику и планирање на националном и локалном нивоу;
 - (i) Олакшају ефективно и равноправно учешће градских актера, посебно становништва, организација цивилног друштва и приватног сектора, у припреми планских докумената и њиховом спровођењу кроз успостављање одговарајућих партиципативних механизма и ангажују представнике цивилног друштва, посебно жене и младе, у спровођење, праћење и евалуацију, како би осигурале да њихове потребе буду узете у обзир и да се на њих одговори у току процеса планирања.
- 4. Организације цивилног друштва и удружења грађана треба да:**
- (a) Учествују у припреми, спровођењу и праћењу урбанистичких и просторних планова, да помажу локалним органима управе у препознавању потреба и приоритета и, где год је то могуће, остваре своје право да буду консултоване у складу са постојећим правним оквирима и међународним споразумима;
 - (b) Допринесу мобилизацији и заступљености становништва, а нарочито сиромашних људи и угрожених група свих узраста и полова, у јавним консултацијама по питању урбанистичког и просторног планирања са циљем подстицања равноправног урбаног развоја, промовисања мирољубивих друштвених односа и давања приоритета развоју инфраструктуре и јавних услуга у најнеразвијенијим урбаним подручјима;
 - (c) Створе услове, подстакну и омогуће свим деловима друштва, нарочито сиромашним људима и угроженим групама свих старосних и полних категорија, да се ангажују у

форумима и иницијативама за планирање на нивоу локалне заједнице и да сарађују са локалним органима управе у програмима унапређења ових делова града;

- (d) Подижу свест јавности и мобилишу јавно мњење како би се спречила бесправна и спекулативна изградња, посебно она која би могла да наруши природно окружење или да доведе до измештања нискодоходовних и угрожених група;
- (e) Допринесу обезбеђивању континуитета у остваривању дугорочних циљева урбанистичких и просторних планова, чак и у време политичких промена или краткорочних сметњи.

5. Професионални планери и њихова стручна удружења треба да:

- (a) Олакшају процес урбанистичког и просторног планирања доприносећи својом стручношћу током свих припремних фаза и фаза ажурирања, као и мобилисањем група актера чији су ставови релевантни;
- (b) Имају активну улогу у заговарању инклузивнијег и праведнијег развоја,

осигураног не само широким учешћем јавности у планирању, већ и кроз садржај планских инструмената, попут планова, пројеката, прописа, подзаконских аката и правила;

- (c) Промовишу примену Смерница и саветују доносиоце одлука да их користе и да их, када год је то потребно, прилагоде националним, регионалним и локалним околностима;
- (d) Допринесу унапређењу знања у области урбанистичког и просторног планирања заснованом на истраживању и организују семинаре и консултативне форуме како би се подигла свест јавности о препорукама из Смерница;
- (e) Сарађују са институцијама за образовање и оспособљавање на преиспитивању и развијању универзитетских и стручних програма у области урбанистичког и просторног планирања, како би се, уз неопходно прилагођавање и даљу разраду, у ове програме уврстио садржај Смерница и тиме допринело програмима изградње капацитета.

В

Урбанистичко и просторно планирање за одрживи развој

Pedestrians in Tokyo, Japan © Shutterstock/Thomas La Mela

Урбанистичко и просторно планирање може на различите начине да допринесе одрживом развоју. Оно би требало би да буде блиско повезано са три комплементарне димензије одрживог развоја: социјалним развојем и инклузијом, одрживим економским растом и заштитом и управљањем животном средином.

Интеграција ове три димензије на синергијски начин, захтева политичку посвећеност и укључивање свих актера који би требало да учествују у процесима урбанистичког и просторног планирања. Препоруке о очекиваним улогама организација цивилног друштва, професионалних планера и њихових асоцијација, како је наведено у горе наведеним параграфима 4. и 5, односе се и на део Б због чега се неће понављати у даљем тексту.

V1

Урбанистичко и просторно планирање и социјални развој

Market place at Onitsha, Nigeria © UN-Habitat/Alessandro Scotti

6. Начела:

- (a) Урбанистичко и просторно планирање првенствено има за циљ да реализује **одговарајуће стандарде у погледу услова живота и рада за све** сегменте садашњег и будућег друштва, да обезбеди правичну расподелу трошкова, могућности и користи од урбаног развоја, а посебно да промовише социјалну инклузију и кохезију;
- (b) Урбанистичко и просторно планирање представља основну инвестицију у будућност. То је предуслов за **бољи квалитет живота** и успехе процеса глобализације уз уважавање културне баштине и **културне разноликости**, као и за препознавање посебних потреба различитих група.

- 7. Националне владе**, у сарадњи са другим органима власти и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Прате развој стамбених и животних услова у градовима и територијама и подрже напоре локалних органа управе и заједница на планирању у циљу унапређења социјалне и територијалне кохезије и инклузије;
 - (b) Допринесу изради и спровођењу стратегија за смањење сиромаштва, подрже отварање нових радних места, промовишу достојанствен рад за све и одговоре на специфичне потребе угрожених група, укључујући мигранте и расељена лица;
 - (c) Допринесу успостављању напредних система финансирања становања како би земљиште, опремљене парцеле и станови били приуштиви за све;
 - (d) Обезбеде одговарајуће фискалне подстицаје и циљане субвенције, као и да унапреде локалне фискалне капацитете како би оснажили локалне органе управе и осигурали да урбанистичко и просторно планирање допринесе решавању социјалних неједнакости и промовисању културне разноликости;
 - (e) Подстичу интеграцију идентификације, очувања и развоја културне и природне баштине у процесу планирања.
- 8. Локални органи управе**, у сарадњи са другим органима власти и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Израђују и промовишу урбанистичке и просторне планове који обухватају:
 - (i) јасан, фазни просторни оквир са издвојеним приоритетима за пружање основних услуга за све;
 - (ii) стратешки водич и карте развоја земљишта, становања и транспорта, где је посебна пажња посвећена тренутним и очекиваним потребама нискодоходних и социјално угрожених група;
 - (iii) инструменте који подржавају остваривање људских права у градовима;
 - (iv) прописе који подстичу социјално мешање и мешовите намене простора, са циљем да се широким слојевима становништва понуди атрактиван и приступачан дијапазон услуга, стамбених решења и могућности за рад;
 - (b) Промовишу социјалну и просторну интеграцију и инклузију, посебно кроз бољи приступ свим деловима града и територије, јер би сваки становник (укључујући раднике мигранте и расељена лица) требало да има могућност да ужива у граду, у његовим социоекономским могућностима, градским службама и јавним просторима и да допринесе његовом друштвеном и културном животу;

- (c) Обезбеде квалитетне јавне просторе, побољшају и ревитализују постојеће јавне површине, попут тргова, улица, зелених површина и спортских комплекса и учине их безбеднијим, у складу са потребама и са становишта жена, мушкараца, девојчица и дечака, и потпуно доступним за све. Треба узети у обзир да та места представљају неопходну платформу за динамичан и инклузиван градски живот и да представљају основу за развој инфраструктуре;
- (d) Обезбеде да се подручја са ниским приходима, неформална насеља и сиротињске четврти унапреде и интегришу у урбано ткиво са минималним ометањем живота, расељавањем и пресељавањем. Када је ремећење неизбежно, угрожене групе треба да добију адекватну надокнаду;
- (e) Обезбеде да сваки становник има приступ безбедној и приуштивој води за пиће и одговарајућим санитарним услугама;
- (f) Олакшају сигурност закупа земљишта и приступ контроли над земљиштем и имовином, као и приступ финансијама за домаћинства са ниским приходима;
- (g) Смање време путовања између подручја становања, рада и јавних служби, промовишући мешовите намене простора и безбедне, удобне, приуштиве и поуздане транспортне системе, и узимајући у обзир варијације цена земљишта и станова на различитим локацијама и потребу за подстицањем приуштивих стамбених решења;
- (h) Побољшају урбану безбедност, посебно за жене, младе, старије особе, особе са инвалидитетом и све угрожене групе, као фактора сигурности, правде и социјалне кохезије;
- (i) Промовишу и осигурају родну равноправност у осмишљавању, стварању и коришћењу урбаних простора и услуга кроз препознавање специфичних потреба жена и мушкараца, девојчица и дечака;
- (j) Обезбеде да активности које утичу на тржиште земљишта и некретнина не смање приуштивост на начин који је штетан за домаћинства са ниским приходима и мала предузећа;
- (k) Подстичу културне активности, како у затвореном (музеји, позоришта, биоскопи, концертне сале итд.), тако и на отвореном (улична уметност, музичке параде итд.), признајући да развој урбане културе и поштовање социјалне разноликости представљају део социјалног развоја и да имају значајну просторну димензију;
- (l) Заштите и вреднују културну баштину, укључујући традиционална насеља и историјске четврти, верске и историјске споменике и локалитете, археолошка подручја и културне пределе.

V2

Урбанистичко и просторно планирање и одржив економски раст

Place of United Nations in Casablanca, Morocco © Flickr/Hamza Nuino

9. Начела:

- (a) Урбанистичко и просторно планирање представља катализатор одрживог и инклузивног економског раста који **обезбеђује оквир за нове економске могућности**, регулише тржиште земљишта и станова и благовремено обезбеђује одговарајућу инфраструктуру и основне услуге;
- (b) Урбанистичко и просторно планирање представља моћан механизам одлучивања који обезбеђује да одрживи економски раст, социјални развој и одржива животна средина складно воде промовисању **боље повезаности на свим просторним нивоима**.

- 10. Националне владе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Планирају и подрже развој повезаних полицентричних урбаних региона кроз одговарајуће груписање привредних делатности, услуга и образовних институција, као стратегије за повећање специјализације, комплементарности, синергије и економије обима и агломерације међу суседним градовима и са њиховим руралним залеђем;
 - (b) Буду укључене у динамична партнерства, укључујући и приватни сектор, како би омогућиле да се кроз урбанистичко и просторно планирање координира локализација и дистрибуција економских активности на основу економије обима и агломерације, близине и повезаности, доприносећи тиме повећању продуктивности, конкурентности и просперитету;
 - (c) Подрже међуопштинску сарадњу како би осигурале оптималну мобилизацију и одрживо коришћење ресурса и спречиле нездраву конкуренцију међу локалним органима управе;
 - (d) Формулишу оквир политике локалног економског развоја који би обухватио кључне концепте локалног економског развоја усмерене ка подстицању појединачних и приватних иницијатива за експанзију или обнову локалне економије и повећању могућности за запошљавање у процесима урбанистичког и просторног планирања;
 - (e) Формулишу оквир политике информационих и комуникационих технологија који уважава географска ограничења и могућности и чији циљ би био да се унапреди повезаност између територијалних ентитета и економских актера.
- 11. Локални органи управе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Препознају да је главна улога урбанистичког и просторног планирања да оно буде обавезан основ за ефикасан развој магистралне инфраструктуре, бољу мобилност и подстицање структурисања урбаних чворишта;
 - (b) Осигурају да урбанистичко и просторно планирање створи повољне услове за развој безбедних и поузданих система за масовни превоз путника и робе, уз минимизирање употребе индивидуалних возила, како би се на енергетски ефикасан и приуштив начин олакшала урбана мобилност;
 - (c) Обезбеде да урбанистичко и просторно планирање допринесе већем, равномерном и приуштивом приступу економских актера и становништва дигиталној инфраструктури и услугама, као и развоју градова и територија заснованом на знању;
 - (d) У урбанистичко и просторно планирање укључе јасну и детаљну компоненту планирања инвестиција, укључујући очекиване доприносе јавног и приватног сектора за покривање капиталних и

оперативних трошкова и трошкова одржавања, са циљем мобилисања одговарајућих извора (локални порези, сопствени приход, поуздани механизми трансфера итд.);

- (e) Користе урбанистичко и просторно планирање и релевантне напредне прописе о зонирању, као што је пропис заснован на формулару (*form-based code*) или зонирање засновано на учинку (*performance-based zoning*), за управљање тржиштем земљишта, активирање тржишта права на изградњу, мобилисање финансијских средстава за урбани развој, укључујући и финансирање кроз земљиште, као и повраћај дела јавних улагања у градску инфраструктуру и услуге;
- (f) Користе урбанистичко и просторно планирање за усмеравање и подршку локалном економском развоју, посебно за креирање радних места у локалним заједницама, задругама, малим и

микро предузећима, као и за просторну концентрацију одговарајућих привредних активности и услуга;

- (g) Користе урбанистичко и просторно планирање како би се обезбедило довољно простора за улице, развила безбедна, комфорна и ефикасна улична мрежа, омогућио висок степен повезаности и подстакао немоторизовани саобраћај, са циљем поспешивања економске продуктивности и подстицања локалног економског развоја;
- (h) Користе урбанистичко и просторно планирање за пројектовање насеља одговарајуће густине кроз стратегије употпуњавања или планског ширења, како би се покренула економије обима, смањиле потребе за путовањем и трошкови пружања услуга, и омогућио економичан систем јавног превоза.

ВЗ

Урбанистичко и просторно планирање и животна средина

Aerial view of Shenzhen, China © Flickr/Yuan2003

12. Начела:

- (a) Урбанистичко и просторно планирање пружа **просторни оквир за заштиту и управљање природном и грађеном средином** градова и територија, укључујући њихов биодиверзитет, земљиште и природне ресурсе, као и за обезбеђивање интегралног и одрживог развоја;
- (b) Урбанистичко и просторно планирање доприноси повећању **безбедности људи** кроз јачање еколошке и социоекономске **отпорности, побољшање мера за ублажавање климатских промена и прилагођавање на њих**, као и кроз боље управљање природним и еколошким катастрофама и ризицима.

- 13. Националне владе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Успоставе стандарде и донесу прописе за заштиту вода, ваздуха и других природних ресурса, пољопривредног земљишта, слободних зелених површина, екосистема и црних тачака биодиверзитета, као и за њихово одрживо управљање;
 - (b) Промовишу урбанистичко и просторно планирање, унапређују комплементарност између градова и села и сигурност у снабдевању храном, јачају везе и синергију међу градовима и повезују урбанистичко планирање са регионалним развојем како би се на нивоу градова-региона, укључујући и прекограничне регионе, обезбедила територијална кохезија;
 - (c) Промовишу процене утицаја на животну средину кроз разраду и дисеминацију одговарајућих инструмената и метода, као и усвајање подстицајних и регулаторних мера;
 - (d) Промовишу компактне градове, регулишу и контролишу урбано ширење, развијају стратегије постепеног погушћавања у комбинацији са прописима о тржишту земљишта, оптимизују коришћење градског простора, смањују трошкове инфраструктуре и потражњу за превозом и ограничавају еколошки отисак урбаних подручја, како би се ефикасно одговорило на изазове проузроковане климатским променама;
 - (e) Осигурају да урбанистички и просторни планови одговоре на потребу за развојем одрживих енергетских услуга, у циљу побољшања приступа чистој енергији, смањења потрошње фосилних горива и промовисања одговарајућег мешовитог коришћења енергената, као и енергетске ефикасности у зградарству, привреди и услугама мултимодалног транспорта.
- 14. Локални органи управе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Урбанистичке и просторне планове формулишу као оквир за ублажавање и прилагођавање на климатске промене и повећање отпорности насеља, нарочито оних која се налазе у осетљивим и неформалним подручјима;
 - (b) Успоставе и усвоје ефикасне ниско-угљеничне урбане форме и развојне обрасце као допринос побољшању енергетске ефикасности и већем приступу и коришћењу обновљивих извора енергије;
 - (c) Лоцирају основне градске службе, инфраструктуру и становање у подручја са ниским ризиком и преселе, на партиципативан и добровољан начин, људе који живе у подручјима са високим ризиком, на погодније локације;
 - (d) Процене импликације и потенцијалне утицаје климатских промена и припреме се за непрекидно одвијање кључних урбаних функција током катастрофа или криза;

- (e) Користе урбанистичко и просторно планирање као акциони план за побољшање приступа водоснабдевању и одвођењу отпадних вода и смањење загађења ваздуха и количине отпадних вода;
- (f) Користе урбанистичко и просторно планирање за идентификацију, ревитализацију, заштиту и стварање висококвалитетних јавних и зелених површина са посебном еколошком вредношћу или вредношћу баштине, укључујући у овакве подухвате и доприносе приватног сектора и организација цивилног друштва, као и за спречавање настанка острва топлоте, заштиту локалног биодиверзитета и подршку стварању мултифункционалних јавних зелених површина, попут мочварних подручја за задржавање и апсорпцију кишнице;
- (g) Идентификују и препознају вредност деградиране грађене средине са циљем њене ревитализације, користећи њену активу и јачајући њен друштвени идентитет;
- (h) Интегришу управљање и рециклажу чврстог и течног отпада у планирање простора, укључујући локације за депоније и рециклажу;
- (i) Сарађују са пружаоцима јавних услуга, инвеститорима и власницима земљишта како би се тесно повезало просторно и секторско планирање и подстакла међусекторска координација и синергија између услуга попут водоснабдевања, одвођења и прераде отпадних вода, енергетике и снабдевања електричном енергијом, телекомуникација и превоза;
- (j) Промовшу изградњу, реконструкцију и управљање „зеленим зградама“ кроз подстицаје и дестимулације, и прате њихов економски утицај;
- (k) Пројектују улице које подстичу пешачење, коришћење немоторизованог и јавног превоза, и саде дрвеће ради хлада и апсорпције угљен-диоксида.

С

Компоненте урбанистичког и просторног планирања

Pedestrian street in Moscow, Russia © Flickr/Stary Arbat

15. Начела:

- (a) Урбанистичко и просторно планирање комбинује неколико просторних, институционалних и финансијских димензија у мноштву временских оквира и географских нивоа. То је стални и **интегративни процес, утемељен на применљивим прописима**, који за циљ има подстицање **компактнијих градова и синергије међу територијама**;
- (b) Урбанистичко и просторно планирање укључује планирање простора чији је циљ да олакша и **артикулише политичке одлуке засноване на различитим сценаријима**. Оно те одлуке преводи у активности које ће изменити физички и друштвени простор и које ће подржати развој **интегралних градова и територија**.

- 16. Националне владе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Промовишу коришћење планирања простора као олакшавајући и флексибилан механизам а не као ригидан модел. Просторни планови треба да буду израђени на партиципативан начин, а њихове различите верзије треба да буду доступне и пријемчиве како би биле разумљиве свим становницима;
 - (b) Подижу свест јавности и јачају капацитете у области урбанистичког и просторног планирања, наглашавајући да се оно мора схватити и као производ (планови и релевантна правила и прописи) и као процес (механизми за израду, ажурирање и спровођење планова) на различитим географским нивоима;
 - (c) Успоставе и одржавају базе података, регистре и системе за мапирање становништва, земљишта, еколошких ресурса, инфраструктуре, јавних услуга и сродних потреба, као основе за припрему и ревизију просторних планова и прописа. Ти системи треба да комбинују коришћење локалних знања и савремених информационо-комуникационих технологија и омогуће рашчлањивање регионалних и урбаних специфичности;
 - (d) Успоставе системе за фазно одвијање, ажурирање, праћење и оцењивање који се могу применити на урбанистичке и просторне планове, по могућству уређене законом. Показатељи учинка и учешће актера треба да буду суштински део тих система;
 - (e) Подрже развој агенција за планирање које располажу одговарајућом структуром, адекватним финансијским средствима и у којима се запослени редовно усавршавају;
 - (f) Успоставе ефикасне финансијске и пореске оквире за подршку спровођењу урбанистичких и просторних планова на локалном нивоу.
- 17. Локални органи управе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Развију заједничку стратешку просторну визију (подржану одговарајућим картама) и сет договорених циљева који одражавају јасну политичку вољу;
 - (b) Израде и артикулишу урбанистичке и просторне планове који укључују вишеслојне просторне компоненте, као што су:
 - (i) Сет развојних сценарија, заснованих на темељној анализи демографских, социјалних, економских и еколошких трендова у којима су у обзир узете и кључне везе које постоје између намене простора и транспорта;
 - (ii) Јасно утврђене приоритете и фазе жељених и достижних планских решења уз адекватне рокове и на основу одговарајућих студија изводљивости;

- (iii) Плански документи који одражавају обим пројектованог раста градског становништва и на њега одговарају кроз планско ширење града, уоптпуњавање празних градских простора и урбану обнову за достизање одговарајуће густине, као и кроз структурисање добро повезаних система живих улица и висококвалитетних јавних простора;
- (iv) Плански документи у чијој су основи услови заштите животне средине, којима је приоритет заштита еколошки вредних подручја и подручја подложних катастрофама и који су посебно фокусирани на мешовите намене простора, урбану морфологију и структуру, мобилност и развој инфраструктуре, остављајући простор за флексибилно решавање непредвиђених догађаја;
- (c) Успоставе институционалне аранжмане, оквира за партиципацију и партнерство, као и споразуме међу заинтересованим странама;
- (d) Створе базу знања која ће пружити податке за процес урбанистичког и просторног планирања и која ће омогућити ригорозно праћење и оцењивање предлога, планова и резултата;
- (e) Израде стратегију развоја људских ресурса ради јачања локалних капацитета, коју, на одговарајући начин, треба да подрже други органи управе;
- (f) Обезбеде нарочито да:
 - (i) Планирање намене простора и инфраструктуре, као и спровођење, буду географски повезани и координисани, с обзиром да развој инфраструктуре изискује земљиште и директно на тај начин утиче на његову вредност;
 - (ii) Планирање инфраструктуре обухвата, између осталог, магистралне везе и главне правце, путну и уличну мрежу, саобраћајне прописе и подстицаје за мобилност, дигиталне комуникације, везе са основним услугама и ублажавање ризика;
 - (iii) Институционалне и финансијске компоненте урбанистичког и просторног планирања буду блиско повезане и да се у ту сврху успоставе одговарајући механизми за спровођење, као што су партиципативно буџетирање, јавно-приватно партнерство и финансијске шеме на више нивоа;
 - (iv) Постојеће урбане форме и морфологија буду у потпуности уважене у оквиру програма ширења, модернизације, обнове и ревитализације градских насеља.

18. Организације цивилног друштва и удружења грађана треба да:

- (a) Учествују у развоју свеукупне просторне визије и утврђивању приоритетних пројеката, што треба да буде резултат партиципативног процеса који укључује консултације између свих релевантних актера и који воде они органи управе који су најближи јавности;
- (b) Заговарају планирање намена простора и прописе који, између осталог, подстичу друштвену и просторну инклузију, сигурност закупа земљишта за сиромашне, приуштивост, одговарајуће погушћавање, мешовите намене и релевантна правила зонирања, одговарајуће и приступачне јавне просторе, заштиту најважнијег пољопривредног земљишта и културне баштине и постепене мере које се односе на закуп земљишта, системе за регистрацију земљишта, земљишне трансакције и финансирање по основу земљишта.

19. Професионални планери и њихова удружења треба да:

- (a) Развијају нове инструменте и преносе знање преко граница и између сектора како би подстицали интегрално, партиципативно и стратешко планирање;
- (b) Преводе прогнозе и пројекције у алтернативна планска решења и сценарије како би омогућили доношење политичких одлука;
- (c) Идентификују и обезбеде синергију између фаза, сектора и нивоа планирања;
- (d) Заговарају иновативна решења за промоцију компактних градова и интегралног просторног развоја, као и решења за изазове урбаног сиромаштва и сиромашних градских четврти, климатских промена и отпорности на катастрофе, управљања отпадом и друге постојеће или будуће проблеме урбаног развоја;
- (e) Подрже оснаживање осетљивих и угрожених група и аутохтоних народа. Граде и залажу се за приступ планирању заснован на чињеницама.

D

Спровођење и праћење урбанистичког и просторног планирања

Street in New York, USA © Flickr/Stefan Georgi

20. Начела:

- (a) За адекватно спровођење урбанистичких и просторних планова у свим њиховим димензијама потребни су: **политичка воља**, одговарајући **правни и институционални оквири**, **ефикасно управљање урбаним развојем**, **добра координација**, **приступ** **изграђени на консензусу** и смањено дуплирање напора да се кохерентно и ефикасно одговори на постојеће и будуће изазове;
- (b) За ефективно спровођење и оцењивање урбанистичког и просторног планирања нарочито су неопходни: **континуирано праћење**, **периодично прилагођавање** и **довољни капацитети** на свим нивоима, као и одрживи финансијски механизми и технологије.

- 21. Националне владе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Законе и прописе, као основне инструменте спровођења, излажу повременом и критичком преиспитивању, како би се обезбедила њихова практичност и лака примена;
 - (b) Осигурају да сви становници, инвеститори и пружаоци услуга поштују закон;
 - (c) Промовишу механизме одговорности и механизме за решавања конфликта међу учесницима у спровођењу;
 - (d) Оцењују спровођење урбанистичких и просторних планова и пружају финансијске и фискалне подстицаје и техничку подршку локалним органима управе, посебно у решавању инфраструктурних недостатка;
 - (e) Охрабре институције за образовање и обуку у области урбанистичког и просторног планирања да се укључе у спровођење планова, да подигну ниво високог образовања у свим дисциплинама повезаним са планирањем и омогуће обуку током рада за урбанисте и запослене на пословима управљања градом;
 - (f) Подстичу праћење и извештавање о фазама спровођења урбанистичких и просторних планова, њиховим изменама и изазовима, као и отворен и слободан приступ урбанистичким и просторним подацима и статистици, као саставног дела демократске политике која треба да укључи професионалне планере, организације цивилног друштва и медије;
 - (g) Подстичу размену искустава, нарочито кроз сарадњу међу градовима, као битног начина за унапређење планирања, спровођења и праксе управљања градом;
 - (h) Развију и успоставе снажне системе за праћење, оцењивање и одговорност у области урбанистичког и просторног планирања, комбинујући квантитативне и квалитативне информације и анализе засноване на показатељима осмишљеним за праћење напретка, и на ниову процеса, и на нивоу резултата, отворене за увид јавности. Међународна размена извучених поука треба да се заснива на овим националним и локалним системима;
 - (i) Промовишу еколошки прихватљиве технологије, геопросторне технологије за прикупљање података, информационе и комуникационе технологије, адресне регистре, земљишне регистре и системе за евидентирање власништва, као и умрежавање и размену знања како би се пружила техничка и друштвена подршка спровођењу урбанистичких и просторних планова.

- 22. Локални органи управе**, у сарадњи са другим органима управе и релевантним партнерима, треба да:
- (a) Усвоје ефикасну и транспарентну институционалну структуру како би се прецизирале лидерске и партнерске улоге у спровођењу сваке појединачне активности дефинисане у урбанистичком и просторном плану и координисале надлежности (секторске и географске), укључујући и на међуопштинском нивоу;
 - (b) Изаберу реалне финансијске сценарије који подстичу постепено и фазно планирање и прецизирају све очекиване изворе инвестиција (буџетске или ванбуџетске, јавне или приватне, друге), као и механизме за генерисање ресурса и покривање расхода (грантови, зајмови, субвенције, донације, накнаде за коришћење, накнаде за земљиште, порези) како би обезбедиле финансијску одрживост и социјалну приуштивост;
 - (c) Обезбеде да расподела јавних ресурса са свих нивоа управе буде сразмерна потребама идентификованим у плановима, као и да може да покрене и друге ресурсе;
 - (d) Обезбеде да, према потреби, буду истражени и тестирани, оцењени и дистрибуирани иновативни извори финансирања;
 - (e) Благовремено покрену транспарентна приватна улагања и јавно-приватна партнерства у оквиру одговарајућег правног оквира, како је то наведено у међународним смерницама за приступ основним услугама за све;
 - (f) Успоставе и подрже вишепартнерске одборе, у које ће нарочито бити укључени приватни сектор и локална заједница, да прате спровођење урбанистичког и просторног планирања, периодично оцењују његов напредак и доносе стратешке препоруке;
 - (g) Јачају развој институционалних и људских капацитета на локалном нивоу у области планирања, пројектовања, управљања и праћења, кроз обуке, размену искуства и експертиза, преношење знања и организационо преиспитивање;
 - (h) Подрже јавно информисање, образовање и мобилизацију заједнице у свим фазама процеса спровођења, кроз укључивање организација цивилног друштва у израду, праћење, оцењивање и постепено прилагођавање планова.

23. Организације цивилног друштва и удружења грађана треба да:

- (a) Активно доприносе спровођењу планова мобилизацијом релевантних заједница, повезивањем са групама партнера и указивањем на интересе јавности, укључујући и сиромашно градско становништво, у оквиру одговарајућих одбора и других институционалних аранжмана;
- (b) Пруже органима управе повратне информације о изазовима и могућностима који се могу појавити у фази спровођења и предложе неопходна прилагођавања и корективне мере.

24. Професионални планери и њихова стручна удружења треба да:

- (a) Пруже техничку помоћ за спровођење различитих врста планова и подрже прикупљање, анализу, коришћење, размену и дисеминацију просторних података;
- (b) Осмисле и организују обуке за креаторе политике и локалне лидере како би им приближили проблематику урбанистичког и просторног планирања, а посебно потребу за континуираним и дугорочним спровођењем и одговорношћу;
- (c) Током рада изводе обуке и примењена истраживања у вези са спровођењем планова, а са циљем учења из практичног искуства и пружања важних повратних информација доносиоцима одлука;
- (d) Документују моделе планирања који би се могли користити у сврху образовања, подизања свести и широку мобилизацију јавности.

АНЕКС: РЕЗОЛУЦИЈА 25/6

Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање

Управни савет,

Позивајући се на Резолуцију 24/3 од 19. априла 2013. године о инклузивном и одрживом урбанистичком планирању и изради међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање у којој је Савет затражио од извршног директора Програма Уједињених нација за насеља, у консултацији са Комитетом сталних представника, да иницира израду међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање као необавезујућег глобалног оквира који би се на одговарајући начин користио за побољшање политика, планова и пројеката за компактније, друштвено инклузивније, одрживије, боље интегрисане и повезаније градове и територије, као и да предложи нацрт смерница Управном савету на његовој двадесет петој седници за усвајање,

Размотривши извештај извршног директора¹ у којем је изнет напредак у изради међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање,

Позивајући се на Резолуцију 67/216 Генералне скупштине од 17. децембра 2012. године о спровођењу резултата Конференције Уједињених нација о насељима (Хабитат II) и јачању Програма Уједињених нација за насеља,

Позивајући се, такође, на финални документ Конференције Уједињених нација о одрживом развоју одржане у Рио де Жанеиру, Бразил, од 20.

до 22. јуна 2012. године, под називом „Будућност коју желимо”² и потврђујући своју посвећеност промовисању интегралног приступа планирању и изградњи одрживих градова и градских насеља, посебно кроз подршку локалним властима, повећање свести јавности и пораст учешћа становника градова, укључујући сиромашне, у доношење одлука,

Потврђујући кохерентност и комплементарност између међународних смерница за приступ основним услугама за све, усвојених Резолуцијом 22/8 од 3. априла 2009. године, међународних смерница за децентрализацију и јачање локалних власти, усвојених Резолуцијом 21/3 од 20. априла 2007, и међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање,

Узимајући у обзир напомену секретаријата под називом „Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање: У сусрет компендијуму инспиративних пракси”³, те узимајући у обзир научене лекције из различитих контекста и са различитих нивоа планирања, које су допринеле изради међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање,

Констатујући са захвалношћу финансијски допринос влада Француске и Јапана, као подршке процесу консултација и припреме нацрта међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање,

² Резолуција Генералне скупштине број 66/288, анекс.

³ HSP/GC/25/INF/7.

¹ HSP/GC/25/2/Add.6.

Изражавајући захвалност за водећу улогу

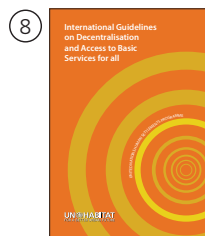
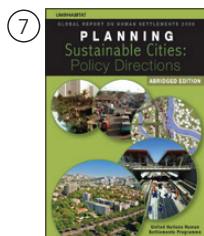
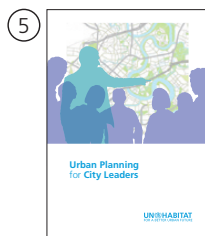
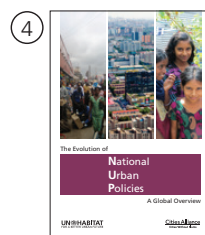
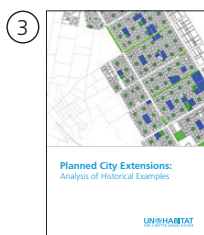
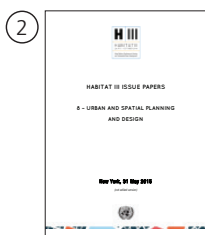
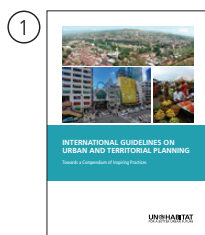
Програма Уједињених нација за насеља и допринос Комитета сталних представника, регионалних канцеларија Програма, експерата које су именовале земље чланице и међународна удружења локалних самоуправа, који су кроз инклузивни консултативни процес допринели изради Међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање,

1. *Усваја* међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање садржане у делу II извештаја извршног директора, као драгоценог водича који се може користити за постизање одрживог развоја;
2. *Подстиче* земље чланице да приликом израде, измена и спровођења својих националних политика урбаног развоја и оквира урбанистичког и просторног планирања, у складу са њиховом ситуацијом, потребама и приоритетима, на одговарајући начин уваже начела урбанистичког и просторног планирања наведена у смерницама;
3. *Такође подстиче* земље чланица да наставе да комуницирају са локалним органима управе и другим актерима, укључујући и цивилно друштво, у циљу унапређења и даљег прецизирања начела урбанистичког и просторног планирања;
4. *Позива* међународне финансијске институције и развојне агенције и моли извршног директора да, у оквиру стратешког плана и двогодишњег програма рада, помогну заинтересованим земљама чланицама у

коришћењу и прилагођавању смерница њиховом територијалном и националном контексту, где је то могуће, и да даље развијају инструменте и показатеље за праћење као део њихове подршке за примену смерница;

5. *Захтева* од извршног директора да развија партнерске односе са другим телима Уједињених нација, регионалним економским комисијама, развојним банкама, земљама чланицама, локалним органима управе и њиховим удружењима, релевантним међународним стручним удружењима и невладиним организацијама и другим партнерима Хабитат Агенде, како би подржали прилагођавање и коришћење смерница у локалним, националним и регионалним околностима, укључујући развој капацитета и инструмената;
6. *Подстиче* земље чланице и partnере да подрже будући рад Програма Уједињених нација за насеља у области урбанистичког и просторног планирања на свим нивоима управе, а посебно у промовисању употребе смерница за урбанистичко и просторно планирање;
7. *Захтева* од извршног директора, у тесним консултацијама са земљама чланицама и другим релевантним актерима, да поднесе извештај о спровођењу ове резолуције Управном савету на његовој двадесет шестој седници.

ПРОЧИТАТИ ЈОШ...

1. Међународне смернице за просторно и урбанистичко планирање: У сусрет компендијуму инспиративних пракси (2015)

Овај документ садржи примере 26 међународних искустава из области урбанистичког и просторног планирања које је припремила Експертска група за смернице са својим придруженим мрежама. Он пружа пресек инвентивних, амбициозних и јединствених случајева који покривају главне теме урбаног и просторног развоја, и наводи успешне примере у којима урбанистичко и просторно планирање може да преусмери државе и регионе у правцу одрживијег развоја.

2. Хабитат III Тематска свеска 8 - Урбанистичко и просторно планирање и пројектовање (2015)

3. Планирано ширење града: анализа историјских примера (2015)

4. Еволуција националних политика урбаног развоја: глобални преглед (2014)

5. Урбанистичко планирање за градске лидере (2013)

6. Урбани обрасци за зелену економију: (2012)

- a) Кластери и конкурентност
- b) Оптимизација инфраструктуре
- c) Погушћавање
- d) Сарадња са природом

7. Глобални извештај о насељима: Планирање одрживих градова (2009)

8. Међународне смернице за децентрализацију и приступ основним услугама за све (2009)

Доступно за преузимање на интернет страницама УН-Хабитата www.unhabitat.org

Потреба за планирањем не може се преценити. Урбанизација брзо напредује и до 2050. године седам од десет људи ће живети у градовима. Неодговарајуће политике, планови и пројекти довели су до неадекватне просторне дистрибуције људи и активности, што је резултирало ширењем сиротињских четврти, пренасељеношћу, лошим приступом основним услугама, деградацијом животне средине, социјалном неједнакошћу и сегрегацијом.

Приликом преиспитивања система урбанистичког и просторног планирања Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање доносиоцима одлука и стручњацима служе и као извор инспирације и као компас. Националним владама, локалним органима управе, организацијама цивилног друштва и стручњацима

у области планирања Смернице пружају глобални референтни оквир који промовише компактније, социјално инклузивније, интегралније и повезаније градове и територије које подстичу одрживи урбани развој отпоран на климатске промене.

Међународне смернице за урбанистичко и просторно планирање садрже дванаест кључних начела и низ акционо оријентисаних препорука које се заснивају на снажним доказима, инспиративним праксама и поукама из различитих региона и контекста. Смернице истичу потребу за интегралним приступом планирању и обухватају област политике урбаног развоја и управљања, одрживог урбаног развоја, планске компоненте као и механизме за спровођење и праћење.

HS број: HS/059/15E

UN HABITAT

United Nations Human Settlements Programme
P.O. Box 30030, Nairobi 00100, KENYA
Telephone: +254-20-7623 120, Fax: +254-20-7624266/7
Email: infohabitat@unhabitat.org

www.unhabitat.org